

UDK 911.9:712.23(497.16)

Михаило Вучковић¹⁾
Братислав Атанацковић²⁾

ПЕЈСАЖНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ НАЦИОНАЛНОГ
ПАРКА „ЛОВЋЕН”
LANDSCAPE TYPES OF THE NATIONAL PARK „LOVČEN”

ИЗВОД

На простору Националног парка „Ловћен” детерминисано је 7 типова пејсажа: медитеранско флишни, виши субмедитерански, брдско силикатни, мезофилни, планински, високо планински и антропогени.

Сваки од ових типова посједује своје специфичности.

SYNOPSIS

On the area of National park „Lovćen” 7 Landscape types are determined: Mediteranien-glych, Higher submediterranean, Mount-silicate, Mesophylic, Moun-tain, High mountain, and Antropogenoustype. Each one has its own specificities.

УВОД

Врло су скромна сазнања о природном пејсажу у нашој земљи. У последње вријеме све више се баве овим питањем код нас и у свијету. Томе је свакако знатно допринијело све изразитије нарушавање природних екосистема и угрожавање простора ширењем градова и насеља, изградњом саобраћајница и загађивањем животне средине и слично, са једне стране, и развојем широке научне мисли, са друге стране. Највише интересовања за вредновање природног пејсажа ипак су показали природњаци. То интересовање је израженије у индустријски развијеним земљама, или пак у појединим њиховим дјеловима. (Француска, СР Њемачка, Аустрија, Чешка и др.).

¹⁾ Др sci. Михаило Вучковић, научни савјетник у пензији, 81000 Подгорица, В. Раичковића 38.

²⁾ Проф. др Братислав Атанацковић, ИМФ Београд.

У Црној Гори се први пут обрађује пејсаж 80-тих година нешто детаљније, у оквиру базне студије за потребе просторног плана Црне Горе. На бази тих проучавања утврђено је 10 типова пејсажа за потребе просторног плана Црне Горе (А т а н а ц к о в и ћ Б. и В у ч к о в и ћ М., 1989)

Прије тога, 70-тих година, обрађене су значајне карактеристике црногорског пејсажа (В у ч к о в и ћ М., 1968) и одређено вредновање пејсажа у оквиру простора Динарида као рекреационог центра. (В у ч к о в и ћ М., 1975). Теоретско-концепцијски прилог рјешењу пејсажа дао је Б. А т а н а ц к о в и ћ (1982/83). У вредновању пејсажа посебно мјесто заузимају шумски екосистеми. Тек 70-тих година овога вијека код нас се појављују и прилози о шуми као естетско-духовној категорији (В е л а ш е в и ћ В. и Д а м ј а н о в и ћ С., 1971).

Посебну пажњу изучавању пејсажа посветила је шумарска струка и наука. Тако је организован и самосталан студиј за пејсажну архитектуру. При томе се пошло не само од третмана шуме као саставног дијела пејсажа, већ се шумски екосистеми третирају као основна вриједност предјела и њиховог изгледа. Према М а т в е ј е в у С. (1973), у бившој Југославији „има 6 група предјела.” На посебан начин С. В у ч и ч е в и ћ (1992) обрађује пејсаж у оквиру шумских екосистема за подручје Југозападне Шумадије.

Детаљнија обрада пејсажа као значајних вриједности и специфичности националних паркова одвија се у задњим деценијама и у Црној Гори. Прво у оквиру студијских анализа за потребе заштите и развоја ових посебно заштићених простора, а потом и њихова детаљнија обрада и изучавање и типизација пејсажних вриједности појединих националних паркова (А т а н а ц к о в и ћ Б. и В у ч к о в и ћ М., 1991).

Читав планински масив Ловћена специфичан је и по својим пејсажним вриједностима. Ту се сријећу приморске, брдске, планинске и високо планинске зоне и заједнице, са карактеристичним обиљежјима рељефа и крашким феноменима.

Циљ овога прилога је не само да истакне одређена пејсажна својства Ловћена већ и да покрене даља изучавања и вредновање својстава Националног парка „Ловћен” са овог аспекта.

МЕТОД РАДА

За утврђивање пејсажних карактеристика Ловћена и детерминацију типова пејсажа коришћен је доступни материјал из скоро свих области природних наука. Посебно су коришћени резултати геоморфолошких и геолошких истраживања, затим вегетацијских, хидролошких и истраживања сусећа шума.

На бази тог проученог материјала и непосредне валоризације простора Националног парка, утврдили смо 7 типова пејсажа, користећи се методом којом су утврђени типови пејсажа Црне Горе (А т а н а ц к о в и ћ Б., В у ч к о в и ћ М., 1991).

ТИПИЗАЦИЈА ПЕЈСАЖА И ЊИХОВЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

На основу вишегодишњих истраживања и проучавања доступне литературе, на простору Националног парка „Ловћен” утврдили смо 7 типова пеј-

сажа, и то: медитеранско флишни, виши субмедитерански, брдско силикатни, мезофилни, планински, високопланински и антропогени.

Основне карактеристике сваког појединог типа пејсажа у Парку одговарају истоименом типу пејсажа Црне Горе. Међутим, сваки од њих појединачно посједује и своје специфичности, не само по локацији већ и по другим карактеристичним особеностима.

Медитеранско флишни тип пејсажа заузима мање водонепропусне просторе. У контактної зони Националног парка заузима нешто веће флишне површине које су уклијештене у иначе кречњачкој подлози. У границама Парка захвата мали простор у зони Иванових корита, односно евидентиран је, углавном, на нижим дјеловима сјеверних падина Трештеника и Штировника. То је иначе простор који треба да има карактер строге заштите на ширем потезу овог типа пејсажа.

Виши субмедитерански тип пејсажа захвата пространу цјелину листопадних шума горњљ зоне заједнице *Rusco-Carpinetum orientalis*.

Доминира у контактної зони Националног парка.

Брдско-силикатни тип пејсажа захвата простор блажих падина мјешовитих лишћарских шума, које прелазе из зоне грабића у зону *Ostryetum*. Ту се налазе и агрикултурне крчевине и мања насеља по истакнутим брежуљцима и благо нагнутим теренима. Овај је простор обично деградиран и испрекидан ниским храстовим шумама.

Мезофилни тип пејсажа захвата релативно мали простор у Парку и нешто је рјеђи у контактної зони. То су мањи простори који се одликују једром бојом зеленог растиња, ливада, увала и дјелова појединих вртача, као што су Блатишта испод Иванових корита и слично.

Планински тип пејсажа је доминантно заступљен у Националном парку „Ловћен”. Захвата најширу зону и највећи простор. У њему доминирају букове шуме пањаче, које су прошаране ливадама, пашњацима и катунима. То је иначе територија са највишом фреквенцом и вишеструким индивидуалним и друштвеним коришћењем.

Високопланински тип пејсажа захвата највише просторе планинских врхова НП „Ловћен”. Углавном се поклапа са површином коју захвата заједница *Pinetum heldreichii*, затим *Genisto-Globularietum belidifoliae* и ужи појас субалпске букове шуме (*Fagetum subalpinum*).

Антропогени тип пејсажа излази из природних екосистемских односа. Он је створен антропогеним чиниоцима, који су само дјелимично уклопљени у средину и усклађени са захтјевима и специфичностима предјела. То су зоне изградње и насеља у којима тече процес живљења и одвија се живот као биолошки феномен.

ОПШТА ОЦЈЕНА ПЕЈСАЖНИХ ВРИЈЕДНОСТИ НАЦИОНАЛНОГ ПАРКА

При општој оцјени пејсажних вриједности НП „Ловћен”, поред облика рељефа, треба поћи од вредновања шуме за пејсаж као капиталне вриједности Парка. На вредновање пејсажа имају директан утицај: врста дрвећа, састав састојина, склоп састојина, старост састојина, поријекло стабала, спратност шуме, њена проходност, присуство шумских монокултура, деградираност шумских екосистема и садржај осталих природних вриједности везаних за шумске екосистеме.

Што је облик рељефа израженији то је пејсаж вреднији, као што је случај Ловћена. Ловћен би, дакле, по том критеријуму добио високу оцјену. Овај критеријум има своје недостатке, највише кад је у питању заштита земљишта од ерозије.

Број врста дрвећа и приземне флоре чини богатију шумску биоценозу и доноси позитивне поене при вредновању пејсажа, као што је то утврђено на великом простору Ловћена.

Чисте састојине су знатно мање вриједне за пејсаж од мјешовитих. Како највећи проценат у НП покривају чисте букове састојине, ловћенски пејсаж по свом основу добија незнатан број поена. Склоп састојина на Ловћену углавном се креће од 0,3 до 0,7, па по овом критеријуму ловћенски пејсаж може добити високу оцјену. Овакав склоп омогућује да у шумама и изван њих дођу до изражаја и сви остали елементи који утичу на естетску вриједност простора.

Разнодобне шуме су знатно вредније за пејсаж од једнодобних. Како на Ловћену доминирају једнодобне, релативно младе шуме, по критеријуму старосне структуре природни предео добија незнатан број поена.

По основу поријекла стабала пејсаж НП се такође не може високо вредновати, јер на Ловћену доминирају неке шуме пањаче, које су за пејсаж знатно мање вриједне од високих. Спратност шума је видна само на мањем простору Ловћена, тако да се и по том основу пејсажне вриједности не могу високо оцијенити.

Сви шумски екосистеми су с израженијом спратношћу знатно сложенији, али за оцјену пејсажа естетски неупоредиво вреднији.

Ако спратност шуме захвата површину од преко 60% онда се пејсаж по овом основу вреднује највишом оцјеном.

Умјерена проходност знатно утиче на естетску вриједност шуме, јер се једино у таквој шуми могу доживјети њена љепота и естетска вриједност. То искључује стварање чистине, већ захтјева стручно газдовање и заштиту општекорисних функција шуме.

Монокултуре доносе негативне поене због своје монотоности и више могућности појаве болести и израза, појаве пожара и сл., како је пошумљавање изведено у предјелу Иванових корита и на Језерском врху.

Деградирани природни ресурси такође доносе негативне поене при вредновању пејсажа.

ЗАКЉУЧАК

С обзиром на околност да су природни шумски екосистеми на Ловћену углавном очувани, може се закључити да пејсаж по основу шуме задржава оцјену средње вриједности, односно други степен вредновања (врло вриједне шуме за пејсаж).

Ако се томе додају крашки феномени, који су иначе бројни на територији Ловћена, многи и ненадмашни видиковци, спектар прољећних и јесењих боја и фенолошке појаве за дужи прољећни период - ловћенски пејсаж се може сврстати у разноврсне пејсаже високог ранга.

Даље активности на валоризацији и презентирању Ловћена морају бити подређене свим природним законитостима и посебно унапређивању природног пејсажа.

ЛИТЕРАТУРА

Атанацковић, Б. (1982/83): *Прилог теоријско - концепцијском решењу пејсажа*. Зборник Географског института, свеска XXIX и XXX, Београд.

Атанацковић, Б. и Вучковић М. (1989): *Типови пејсажа СР Црне Горе (Еколошке основе, просторни развој и заштита)*. Еколошке актуелности у Црној Гори, ЦАНУ: Бр. 20:121 до 129. Титоград.

Атанацковић, Б. и Вучковић М. (1991): *Пејсаж као посебна вредност Националног парка „Биоградска Гора“*, ЦАНУ 23:129-137.

Велашевић, В. и Дамјановић, С. (1971): *Шума као естетско-духовна категорија. Проблем утврђивања и вредновања опште-корисних функција шума*. СИТШДИЈ, Београд.

Вучићевић, С. (1992): *Шумски екосистеми и пејсаж. Вредновање и оцјена са освртом на подручје југозападне Шумадије*. Заштита природе 45:15-31, Београд.

Вучковић, М. (1968): *Улога шума као рекреационог фактора у туризму - црногорски шумски пејсаж*. Хортикултура год. XXXV, 2:53-55, Сплит.

Вучковић, М. (1975): *Динариди-рекреациони центар. „Човјек и средине“*, 2-3: 96-97, Београд.

